

دراسة تحليلية للشخصيات والبنية الموضوعية في الأدب التركماني: كتاب "قريتنا" للكاتب محمد هاشم الصالحي نموذجاً

دراسة تحليلية للشخصيات والبنية الموضوعية في الأدب التركماني: كتاب "قريتنا" للكاتب محمد هاشم الصالحي نموذجاً

م. د. مرتضى حيدر عزت

جامعة كركوك كلية التربية للعلوم الانسانية قسم اللغة التركية

البريد الإلكتروني Email: murtazahaydar@uokirkuk.edu.iq

الكلمات المفتاحية: المسرحية، الشخصية، الموضوع، قريتنا، الأدب التركماني.

كيفية اقتباس البحث

عزت ، مرتضى حيدر ، دراسة تحليلية للشخصيات والبنية الموضوعية في الأدب التركماني: كتاب "قريتنا" للكاتب محمد هاشم الصالحي نموذجاً، مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، كانون الثاني ٢٠٢٦، المجلد: ١٦، العدد: ١ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

مسجلة في
ROAD

مفهرسة في
IASJ

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 1
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

An Analytical Study on Characters and Thematic Structure in Turkmen Literature: The Case of Mehmet Haşim Salihi's Our Village

Murtadh Haydar Azaat

University of Kirkuk, College of Education for Human Sciences,
Department of Turkish Language

Keywords : Play, Character, Thematic, Our Village, Turkmen Literature.

How To Cite This Article

Azaat, Murtadh Haydar , An Analytical Study on Characters and Thematic Structure in Turkmen Literature: The Case of Mehmet Haşim Salihi's Our Village, Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, January 2026, Volume:16, Issue 1.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](#)

المخلص:

في هذه الدراسة، تم تناول كتاب قرينتا للمؤلف محمد هاشم صالحي، حيث نُقلت نصوصه إلى التركيبة المعاصرة مع الحفاظ على أصالتها. تركز هذه الدراسة على تحليل التحولات الاجتماعية التي تحدث في الريف من خلال مسرحية تتناول الحياة القروية، وذلك من خلال علاقات السلطة ورأس المال. يتناول العمل التوترات الطبقية التي تنشأ مع قدوم شخصية "البيك" صاحب رأس المال إلى القرية، ويسلط الضوء على الصمت الاجتماعي، وأنماط المقاومة، والخطاب التتموي. وفي هذا السياق، أُجريت تحليلات للشخصيات وقراءات موضوعية، مما يُظهر النظرة النقدية للتحولات الاجتماعية والاقتصادية التي يشهدها الريف. تُعد مسرحية "قرينتا" عملاً محلياً كُتب بلغة شعبية، يعكس أوضاع القرية وحياة سكانها. وقد أُجري لقاء مباشر مع الكاتب، ونُقلت منه معلومات أدبية قيّمة تدعم الدراسة. يتألف النص المسرحي من فصلين، حيث يحتوي الفصل الأول على أربعة مشاهد، بينما يتضمن الفصل الثاني مشهداً واحداً.

وتُعرض الموضوعات المتفائلة والمتشائمة من خلال أقوال الشخصيات وطبيعة المواضيع المطروحة، مما يُجسّد تصرفات القرويين ويُبرز مواقفهم البطولية تجاه مختلف المواقف. كما يوضح العمل مدى حب القرويين لوطنهم وأمتهم، وتمسكهم بعاداتهم وتقاليدهم، وسعيهم للحفاظ على سيادتهم الثقافية. وقد تناولت هذه الدراسة الفصل الأول من المسرحية بوصفه نموذجاً، وجرى تحليل النص المسرحي ضمن بنية درامية تسلط الضوء على علاقات القوة في الفضاء الريفي، مما أتاح إجراء تحليلات شخصية وموضوعية شاملة.

Abstract

In this study, we examine Mehmet Haşim Salihi's play Our Village, translating the text into Türkiye Turkish while preserving its original form. Through this rural village-themed theatrical work, the research explores how relations of capital and power transform social structures. The play particularly centers around the arrival of a wealthy character, the "Bey," and the resulting class tensions, social silence, forms of resistance, and discourses of development, all of which are analyzed within this context. Character analyses are conducted alongside thematic readings, offering a critical perspective on the socio-economic transformations taking place in rural settings.

Salihi's Our Village is a locally rooted play written in the vernacular, reflecting the condition and lives of villagers. In the course of this study, direct interviews were conducted with the author, who shared both literary insights and background information. The play is divided into two acts: the first act consists of four scenes, while the second act contains one. Themes of optimism and pessimism are conveyed through the characters' dialogues and the subjects they address. In doing so, the villagers' behavior in various situations is depicted, highlighting their heroism. Moreover, the work emphasizes how deeply the villagers cherish their homeland and nation, maintain their traditions, and preserve their sovereignty. This study focuses on the first act of the play, in which the dramatic structure stages power relations in a rural setting. Within this framework, character analyses are conducted alongside a thematic exploration.

Türkmen Edebiyatında Karakterler ve Tematik Yapı Üzerine Analitik Bir İnceleme: Mehmet Haşım Salihi'nin "Köyümüz" Adlı Eseri Örneği

ÖZET

Çalışmamızda, yazar Mehmet Haşım Salihi'nin Köyümüz adlı kitabını ele alıp metinleri Türkiye Türkçesine ve orijinalliğini koruyarak aktarılmıştır. Bu çalışmamızda, köy yaşamını konu alan bir tiyatro metni üzerinden, sermaye ve iktidar ilişkilerinin toplumsal yapıyı nasıl dönüştürdüğünü incelenektedir.

Eserde özellikle sermaye sahibi bir karakterin "Bey" köye gelişiyle ortaya çıkan sınıfsal gerilimler, toplumsal suskunluk, direniş biçimleri ve kalkınma söylemi bağlamında analiz edilmiştir. Bu bağlamda karakter çözümlemeleriyle birlikte tematik okumalar yapılmış ayrıca kırsalda yaşanan sosyo-ekonomik dönüşüme dair eleştirel bir bakış sunduğu ortaya konulmuştur.

Salihi'nin "Köyümüz" adlı eseri, halk ağzıyla yerli bir piyes, bu piyeste köyün durumunu ve yaşamlarını yansıtmaktadır. Çalışmamızda yazarla birebir mülakat ve edip tüm bilgiler kendisinden alınmıştır. Eser iki perdeye ayrılarak, birinci perde dört bölümden, ikinci perde ise bir bölümden oluşmaktadır. İyimser ve kötümser konular, aktörlerin ifade ettiği sözlerle ve konuların ne olduğu aracılığıyla dile getirmiştir.

Böylece köylülerin nasıl davrandıklarını kaleme alıp her duruma karşı kahramanlıklarını göstermişlerdir. Ayrıca köylülerin kültürleri ile ilgili ne kadar vatan ve millet sevdalısı olduklarını, gelenek göreneklerini ve egemenliklerine muhafaza ettiklerinin üzerinde çalışılmıştır. Adı geçen eserin birinci bölümünü ele alarak ve bu bölümde çalışmanın konusu olan tiyatro metni, bu dönüşümü dramatik bir yapı içerisinde ve kırsal mekânda güç ilişkilerini sahneye taşımakla, işte bu bağlamda karakter çözümlemeleriyle birlikte tematik inceleme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Piyes, karakter, Tematik, Köyümüz, Türkmen Edebiyatı.

GİRİŞ

Köyümüz adlı kitap, 1990'lı yıllarda Türkmen halkının çektiği sıkıntıları üstü kapalı bir şekilde ele alan ve o dönemde Türkmen halkına ait olan maddi ve manevi değerlerin korunması gerektiğini vurgulayan ve bunu destekleyen yazarımız kitabını bizlere sunmuştur. Bu kitabın yazılma amacı, köyde bulunan Türkmen halkının değerlerine, dillerine ve kendilerine ait olan yöresel kıyafetlerine sahip çıkmalarını ve bunun utarılacak bir şey olmadığını anlatmayı hedeflemektir. Modernleşme projeleri, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal alana müdahale biçimiyle ciddi toplumsal etkiler doğurmuştur. Irak

Türkmenlerinde tiyatro veya piyes denildiği ister eski rejim döneminde ister 2003'ten bu yana türlü sıkıntılara rağmen yine halkın sıkıntılarını ve yaşam tarzlarını sahneye aktarmışlardı. Irak Türkmen tiyatrosu, tüm Türkmenlerin kültürünün bir parçası olarak gelişmiştir. Bir eseri sahnelemek için tiyatro, oyun ya da piyes adı verilir ve bu eserlere dramatik metinler denir (**Karayanık vd. 2025:422**) Irak Türkmen edebiyatında eserler ve yazarların kronolojik olarak incelendiğinde ve bu tür eserleri vücuda getiren milletin edebi sanatlarının anlayışını duygu ve düşüncelerini belirtmek için toplumda değişen edebi hareketi etkileyen siyasi, ekonomi ve sosyal olayları takip etmek edebiyat tarihinin özbeöz alanıdır (**Şerif 2023:553**)

Bu eserin seçme amacımız, yazar Mehmet Haşim Salihi'in kitapları arasında eşi benzeri olmayan Köyümüz başlıklı kitabın, aslında Kerkük'ümüz olduğunu vurgulayan Salihi'in kitabını yazarken her konuyu üstü kapalı bir şekilde anlatmasından etkilenmiş bulunmakta olup ve okuyucunun o zamanlardan beri bu değerlere ulaşabilmemiz için atalarımızın ne zorluklar çektiğini ama ne olursa olsun değerlerinden vazgeçmediklerini yansıtmıştır. Irak'ta asil bir millet olan Türkmenler bin yılı aşkın bir süre bu topraklarda varlıklarını sürdürmektedir. Irak'ın Kuzeyinden uzanan Türkmen bölgeleri Erbil, Musul, Kerkük, Selahaddin ve Diyale illeri birçok bölgede yaşamakta olan Türkmenler kendilerine özgü ağızları vardır (**Arsan 2004:655**)

O dönemde köyde bulunan insanların birçoğu dillerini sahip çıkan ve bununla da övünen insanlardı, tabi bazılarının hedefi ve isteği başkaydı. Bu hedef ve istek üzerine anlaşmalar yapılmış, köyün ve insanların kötülüğü istenmiştir.

Halk ağzıyla yazılan bunun gibi eserler Irak Türkmen Türkçesinin ağız özelliklerini yansıtmaları açısından oldukça önemlidir (**Azujan 2024:556**) Türk edebiyatı ve özellikle halk edebiyatı, ürünleri bizzat halkın ortaya koyduğu sade bir edebiyat türüdür(**Hasan 2025:779**)

Bu süreçte taşra, sermaye ve kalkınma söyleminin hem nesnesi hem de direniş alanı haline gelmiştir. Köyde bulunan kadınları ve çocukları köyden uzaklaştırmaya yönelik planlar yapılmış ve uygulamaya geçmiştir. Köyün erkeklerini ise altı boş ile oyalamak istenmiş ve bunun için emek sarf edilmiştir. Ancak köylüler kendi bildiklerini yapmış ve yabancı birine güvenilmemesi gerektiğini anlamıştır.

Irak'ta eski rejim zamanında halk düşünce ve ifade özgürlüğü çok kısıtlı ve titizlikle davranırlardı. Çünkü eski rejim yayınları inceliyip ve bir damlayı denize çevirirdi o yüzden ister yazar ve edebiyatçılar sürekli bir korku içerisinde edebi ürünler (**Küzeçi, 2021:64**)

Bu çalışmanın konusu olan tiyatro metni, bu dönüşümü dramatik bir yapı içerisinde ele alarak, kırsal mekânda güç ilişkilerini sahneye taşımaktadır. Bunun sonucunda aralarına yeni ve yabancı birinin alınmaması gerektiğini anlamışlar ve yeni bir ders almışlardır. Türkmen köylerini Türkmenler için çok değerli olduğunu ve kolay kimseye baş eğmeyeceklerini görmekteyiz

SALİH'İNİN HAYATI

Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nın şiir edebî türünde de kalem oynatanlarından biri olan Mehmet Haşim Salihi, kaleme aldığı şiirlerinde yaşamış olduğu zamanı, ülkeyi ve olayları anlatır. Mehmet Haşim Salihi, hattatlıktan müzisyenliğe, tiyatrodan şiire, çeviriden araştırmaya, hikâyeden güncel düzyazılara kadar birçok başarılı denemelerde bulunmuştur.

Hükümet bürokrasisinde görev yapan babası Kerkük'teki devlet hastanelerinin birinde röntgenci "olarak çalışan Haşim Hamdi Salih Salihi beyefendi olup annesi ise dönemin Kerkük'te tarih öğretmenlerinden biri olan Abbas Şükür Kifri'li'nin kızı Nezaket Hanım'dır.

Kendi döneminde Kerkük'te önde gelen röntgencilerinden biri olan Haşim Hamdi Salih Salihi'nin iki erkek ve üç kız çocuğundan birinci oğlu olan Mehmet Haşim Hamdi Salih Salihi; 07 Eylül 1970 tarihinde babaanne diyarında gözlerini dünyaya açmıştır. Salihi ailesi sağlık, spor, kültür, eğitim, edebiyat vb. alanlarda Kerkük'ün tanınan ailelerindendir. Sağlık alanında Mehmet Haşim Salihi'nin babası hem devlet hem de özel hastanelerinde Kerkük'ün maruf uzman röntgencilerindendir ve annesi Nezaket Hanım; Kerkük'ün tanınan tarih öğretmenlerinden biridir. Yine ailenin bir başka üyesi Mehmet Haşim Salihi'nin küçük kardeşi Sinan Salihi spor sahasında önde gelen güreşçi kimliğiyle tanınmıştır. Mehmet Haşim Salihi; ilkokulu 1977-1982 yılları arasında Esmâ bint Ebû Bekr'de, ortaokulu 1982-1986 yıllarında Garbiye'de okumuştur. Kerkük Lisesi'ni 1986-1989 yıllarında doğduğu şehirde tamamladıktan sonra Selahattin Üniversitesi- Erbil, Fen Fakültesi, Jeoloji Bölümü'ne kaydını yapmıştır. Fakat Irak-İran, Birinci Körfez ve İkinci Körfez Savaşları ile 1989-1992 yıllarında ülkedeki iç kargaşalardan dolayı Salihi; Selahattin Üniversitesi- Erbil'deki lisanseğitimi bırakıp Musul Üniversitesi'ne geçmek zorunda kalır. Böylece 1992 yılında Salihi; Musul Üniversitesi, Fen Fakültesi, Jeoloji Bölümü'ne yatay geçişi yaparak ve 1995 yılında mezun olmuştur.

Akabinde 1 Kasım 1995 tarihinde Irak'ın ambargo ve sıkıyönetim yılları sırasında zorunlu askerliğe sevk edilir ve 17 ay askerlik yaptıktan sonra terhis olmuştur. Askerlikten terhis olduktan sonra serbest çalışmaya başlamıştır. 1 Şubat 2000 tarihinde Kaleli ailesinin mensuplarından

Yalçın Mehmet'in kızı Esmâ hanım'la nikâhlanmış ve bu evlilikten iki erkek ve bir kız çocuğu olmuştur. Devletin uyguladığı sıkıyönetim, ambargo ve iç sorunlardan dolayı ne yazık ki şimdiye kadar büyük yazar Mehmet Haşım Salihi kazandığı lisans diplomasıyla devletin hiçbir kurumunda devlet tarafından atanmamıştır.

SALİH'İNİN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Edebiyatçı Mehmet Haşım Salihi, Mayıs 2023 tarihinde çıkan ilk Türkçe romanına kadar Jeoloji uzmanlık alanıyla ilgili hiçbir yerde istihdama alınmayan Salihi hem kendi hem de ailesinin günlük yaşam ihtiyaçlarını karşılamak için 01 Temmuz 1997 tarihinden itibaren çeşitli süreli yayınlarda yazar, çevirmen, editör, hattat, sunucu, programcı, radyocu, vs. serbest olarak çalışmaktadır. Salihi hâli hazırda Kerkük'te çıkan Türkmeneli adlı gazete ve dergisinde kıdemli yurtdışı süreli yayınlarda çeşitli yazılar yayınlamıştır. Irak'ta Kardeşlik, Birlik Sesi, Türkmeneli dergileri ve Yurt, Türkmeneli, İnci, Diyale gibi gazetelerinde birçok farklı yazıları sütunlarda yer almıştır. Edebiyatla bağı henüz Kerkük Lisesi'nde öğrenciyken başlamış; yazmış olduğu "Yar" başlıklı şiiri Bağdat'ta çıkan Yurt gazetesinde 1988 yılında yayınlanmıştır. O tarihten itibaren edebiyat ve basım yayın hayatına girmiştir.

Düzenlenen farklı festival ve etkinliklere edebî ürünleriyle katılan Mehmet Haşım Salihi; Bağdat'ta düzenlenen Uluslararası el-Mirbed Şiir Festivali ve 1994 yılında Fuzuli Şiir Festivali'ne davetli olarak katılmıştır. Haftada bir Kerkük'te Irak Edebiyatçıları Birliği tarafından düzenlenen çeşitli edebî faaliyetlere sürekli katılımcılardan biridir. 2005 yılında Ankara'da düzenlenen Fuzuli Şiir Festivali'nde edebî ürünleriyle yer almıştır. Salihi yurtdışında katıldığı edebî festivaller dışında kendisine yapılan davetler üzerine 2003-2009 yıllarında Ankara'da TRT Eğitim Dairesi tarafından düzenlenen programcılık, radyoculuk, yazarlık gibi kurslara katılmıştır. 1988 yılında Irak Hattatlar Derneği, 1995'te Irak Sanatçılar Sendikası, 1996'da Irak Jeologlar Sendikası, 1998'de Irak Edebiyatçı ve Yazarlar Birliği- Kerkük, 2004'te Irak Türkmen Edebiyatçıları Birliği- Kerkük ve 2009'da Irak Gazeteciler Sendikası'na üye olup hâlen bu birliklerde aktif olarak çalışan Mehmet Haşım Salihi'nin Türkçe (Arap ve Latin alfabesi) kaleme aldığı bazı edebî ürünleri Arapça'ya da çevrilmiştir. Edebî tefrikalarının çoğunluğu hâlâ çeşitli süreli yayınlarda durup araştırmacıların incelemelerini beklemektedir.

Şiir ve düzyazı edebî türlerde kalem oynatan Mehmet Haşım Salihi; Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı Devri'nin tükenmez kalemlerinden biridir. Salihi'nin düzyazı edebî anlayışının 2000'den daha fazla kitap barındıran zengin şahsî kütüphanesinde yaptığı okumalardan etkilendiği

ve farklı dönemlerin birçok yurtiçi ve yurtdışı yazarıyla içli dışlı olduğu fark edilir. Yazar; roman ve hikâye sanatlarıyla ilgili olarak Prof. Dr. Mehmet Ömer Kazancı, Hamza Hamamcıoğlu, Necmettin Bayraktar, Celâl Polat, Kemal Beyatlı gibi Çağdaş Irak Türkmen edebiyatı'na mal olmuş ediplerden beslendiğini ifade etmiştir. Bunun yanında Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Adalet Ağaoğlu, Orhan Pamuk, Elif Şafak gibi Türkiye'de çok iyi bilinen romancıların da kendisini etkilediği belirtmiştir. Bunlara ek olarak Arapça olarak okuduğu edebî ürünler de kendisine zengin bir hazine sunmuştur.

Kerkük'te doğup yaşadığı yılların zengin hatıralarından yararlanan Mehmet Haşim Salihi, Arapça ve Türkçe dillerinle roman yazarken mümkün olduğu kadar gerçekçi bir romancı olmaya çalışmıştır. Edebiyatın birçok edebî türünde kalem oynatan Mehmet Haşim Salihi; Arapça ve Osmanlıca'yı (Osmanlı belgeleri) çok iyi seviyede öğrenmiştir. Türkçeyi de (Arapça ve Latin alfabesi) ana dili Türkmençe gibi kullanmıştır. Kürtçe ve İngilizceyi ise orta seviyede bilmektedir. Salihi, çeşitli sanat dallarında üretkenlik gösterse de bugüne kadar kaleme aldığı tüm eserlerini Arapça ve Türkçe olarak yazmıştır. Bu şekilde her iki dilde hâkimiyetini ortaya koymuştur. Arapça ve Türkçe yazdığı bütün edebî ve diğer ürünlerde sadece "Mehmet Haşim Salihi" imzasını kullanmıştır.

Salihi'nin Eserleri:

Şair ve yazar Mehmet Haşim Salihi'nin çeşitli eserleri; edebî türlerine ve baskı tarihlerine göre aşağıda sıralanmıştır:

1. Basılmış Eserleri:

Şiir:

Özlem 2000 (Türkçe).

Tiyatro:

Köyümüz 1999 (Türkçe). Vicdan 2000 (Türkçe), Faslı Gül 2017 (Türkçe), Sandalye 2020 (Türkçe).

Roman:

Sinan 2022 (Arapça), 15 Kerkük Plakalı Araç 2023 (Türkçe).

Çeviri:

Fuzuli 2017 (Arapça).

Araştırma: Şerit İhsa-î 2019 (Arapça), Türkçe Okuma Yazma Kitabı 2007 (Arapça).

2. Basılmamış Eserleri:

Hikâye:

Mavi Hikâyeler 2020 (Türkçe)

Tiyatro:

Amerika 2000 (Türkçe).

Roman:

Zenginler Sokağı 2022 (Arapça).

Araştırma:

Türk ve Türkmen, Tarihinden Alınan Bilgiler 2023 (Arapça).

Köyümüz Adlı Eserin Birinci Perdesinin, Birinci Bölümü Türkiye Türkçesine Aktarımı

Eser ile ilgili bilgi

Bu Perde 19.8.1999 tarihinde, Kerkük, Naşat Al Medresi salonunda sergilenmiştir. Bu eser ile ilgili bilgi vermiş olursak, Köyümüz adlı eserde hem tematik derinliği hem de karakter analizleri açısından kırsal yapıdaki sınıfsal dönüşümleri yansıtan önemli bir tiyatro metnidir. Yerel bir sahnede oynanmış olmasına rağmen, evrensel boyutta toplumsal eleştiriler içermektedir. Eğitim, toprak mülkiyeti, kadın hakları ve bireyin toplum içindeki rolü gibi konular üzerinden dönemin sosyo-politik yapısına ışık tutar. Akademik olarak değerlendirildiğinde, bu eser toplumcu edebiyat, eleştirel tiyatro, ve kırsal sosyoloji çerçevesinde yorumlanmaya elverişlidir. Köyümüz adlı tiyatro eserinin birinci perdesi, köy yaşamını, dışarıdan gelen zengin bir kişinin köylüleri kandırarak topraklarını alma çabasını ve buna karşı köylülerin tedirginliğini konu alır. Eser, sınıf farkı, çıkar ilişkileri ve toplumsal uyanışı işler.

Birinci perdenin Türkçeye aktarımı:

Bey, paralı pullu bir memleketli. İyimserlik sever görünen bir insan, yaşı ellinin civarında ve kırkların sonunda.. Köyde büyük birileri geniş mesahaları alma ister. Neden kimse bilmez, onun anlatığına göre köylüleri çalıştırmak millete hayır göstermek arzusuyla olduğudur. Görünüş: Bir köy çayhanesi, çaycı ve on onbir yaşında bir çaycı çırağı.Çayhanenin karşı tarafında bir iki ev penceresi.

((Çayhaneye muhtar, köyün imamı ve bir yaşlı adam gelir..Konuşa konuşa gelip otururlar..hemde gizlice korka korka duyulmamak için alçak bir sesle ...))

Muhtar; valla cemaat benim yüreğim hiç rahat değil bu adama karşı...

İmam _ sadece senin yüreğin mi? ben de dün gecedan beri düşünüyorum... ((Üçüde...çayhanenin bir tahtası üzerine oturdular.))

Muhtar; çaycı...oğlum üç çay getir...

Çaycı; oldu muhtar...

((Bu sıralarda Cuma adlı bir köylü gelir cemaaten uzak bir köşeye oturur..))

Cuma; Selamün aleyküm..

Cemaat; Aleyküm selam.

((Cemaat konuşmaya devam eder ...))

Muhtar; bence bu adamla anlaşma yapmadan önce birini gönderelim bu adamı

Memleketten sorsun soruşturusun aslını faslını...ondan sonra bizde işimizi bilelim...

Yaşlı adam _ biz bu adamın hangi memleketten geldiğini bilmiyoruz ki.. İmam; bu adam sıkça yer değişimi yapıyor canım bunların yeri yurdu yok ki.

Muhtar; Allah merhamet etin biz şimdi işimizi bilmesek eğer elimizde olan yerleride alır, bizleri bir baş iki el koyar, bu adam paralı...

Yaşlı; o zaman da bizlere bir iş vermesi için ona yalvarırız!!

Muhtar; köyün en güzel en sulu en bereketli yerlerini aldı.Şimdi de Paşa meydanını almak istiyor.Sonra bu yerlerde eski sahiplerini gündelik çalıştırsın!! O yüzden

köylüleri uyarmamız lazım hiç biri yerlerini satmasın dünya malı için.

İmam; işte bu tam anlamıyla... dağdakinin bağdakini kovmasıdır.

Muhtar; bu adam kimdir nedir?! ((Düşünerek))

İmam; hep söyledim düz yürüyün diye Allah rahmeylesin!bir bakalım bu adamın niyeti nedir?!

((Bu sırada uzak köşede oturan köylü Cuma konuşulanlara kulak asmaktadır...))

Yaşlı; şimdi ne yapalım?

Muhtar; köylülerle teker teker konuşup anlaşalım..buna yer falan satmasınlar.

Yaşlı; canım onların da haklılar aslında...Ne kadar para verdiğini biliyor musun!!!

İmam_ versede canım ... sorun yerini satanda.

Muhtar_ biz ne güne kaldık..Acaba suç günahımız nedir? Her neyse şimdi kalkıp gidelim yoksa gelir görür bizi burda... bu sefer de buna bey ...bey diyip yalakalık yaparız...

Yaşlı; evet korktuğumuz için...

İmam; korku morkudan değil ...ne şeytanı görelim ne de elhamdüsün okuyalım.. Kalkın gidelim.

((Çaycı gelir parasını alır..onlar çabuk hareketlerle giderler .. Çayhanenin radyosundan bir köylü hoyrat sesi duyulur..Köyün basit hayatını anlatır...Çaycı yerine döner..Çırak çalışır...

Köylü Cuma'da onlar gittikten sonra arkalarından gider... bey içeri girer...))

Bey; Selamün aleyküm

Çaycı; Aleyküm selam

Bey; bana bir çay ver oğlum...

Çaycı; oldu bey...

((Bey Kendi kendiyile konuşur...))

Bey; ah bu köylüler... ((Yumruğunu dizine vurur...))

Bu köyde düşündüklerimi yapsam eğer dünyanın en mutlu insanı ben olurum

Istediklerimizi de yapmam lazım... yoksa aldığım

Yerlerin de parasını boşa harcamış olurum. Para da benim olsa iyiydi valla paranın sahibine eli boş dönersem ters keser ayaklarımda sallatır beni... Ama birşey kalmadı o paşa meydanını alıp arsalarımı katarsam herşey tam olur...

((Çaycı çayı sunar))

Çaycı; buyrun bey... hoş geldin Bey; hoş buldum ...sağ ol

((Bey, çayı karıştırır, bir yudum içer, yine kendi kendine söyleyişine devam eder ...))

Bey; bu köylüler o Paşa meydanına harabe diyorlar, bu da çok iyi... yani o arsalarıda bir harabe fiyatına alırım. ((Bey bir yudum su içer...)) Bey; bu köylülerin bilmesi gereken şey, benim bu köye gelmemin amacı hem paramı değerlendirip hem de kendilerine iş fırsatı sunmam ve millete hizmet etmemdir... O yüzden öyle bir yol düşünmem lazım ki, bizi istediğimize ulaştırsın. O yüzden muhtar, köyün imamı, bir yaşlı ve köyün önde gelen adamlarıyla görüşüp, onları ikna edersem diğerleri kolay, çay tamamlandıktan sonra devam ederiz zaten bu konu cepte... paramı çözemeyeceği şey yok.

((Çay tamamlanır ...çaycıya seslenir ...))

Bey; çaycı.

Çaycı; buyur bey.

Bey; gel oğlum... gel

((Çaycı ellerini bir bez parçasına silerek gelir ...)) Çaycı _ buyur bey ... emrin olur..

Bey; söyle bana.. bu köyde okul ne zamandan beridir var ?

Çaycı; Bey annemin dediğine göre ; ben doğduğumdan beri burada okul var !!!

Bey; yani ne zamandan beri?

Çaycı; yani ben doğduğumdan beri! Bey _ lan sen ne zaman doğdun?

Çaycı; okul inşa edildiğinde!

Bey; lan ne zaman yani ... beni delirtme?

Çaycı; işte çok büyük değilim bey.. Annem hep söyler doğumun dün gibi hatırımda! Bey _ lan Allah aşkına bu boy bu pos, hiç dünün çocuğuna benziyor mu?

Çaycı; valla bey evde hangi iş burnumu sokmasam bana sen daha dünün çocuğusun diyorlar...

Bey; lan sen kocaman adamsın!!

Çaycı; peki niçin evlenmek istediğimde sen daha dünün çocuğusun diyorlar ?

Bey; lan sen şimdi okulu falan boşver .pişman etme beni sorduğuma ...sen bu dükkanda ne zamandan beridir çalışıyorsun?!

Çaycı; çocukluktan beri burada çalışıyorum o zamanlar çırağıtım şimdi ise usta oldum...

Bey; işinden razı mısın? Çalıştığın sana yetiyor mu yetmiyor mu ?

((Bey bunu söyleyerek yüzünü seyirçilere çevirir ...))

Çaycı; Valla bey hamdolsun çalıştığım ile hem kendimi hem annemi hem de 3 kız kardeşimi geçindiriyorum şeker paralı olmasına rağmen..Ama Allah kerim kimseyi unutmaz...

Bey; sende bazen müşterilere şeker yerine hurma ver!!

Çaycı; yani nasıl bey?!

Bey; yani ağza bir hurma koyulur..sonra acı acı çay içilir böyle olunca şeker hissi verir .

Çaycı; peki hurma parasını nereden bulucam?

Bey; o kolay ben vericem sana hurma parasını. Eğer istersende bir ağaç dikeriz dükânın önüne daha ne istiyorsun?!

Çaycı; Allah razı olsun bey .Belkide bana şeker tüketiminde yardımcı olur, ama asıl sorun müşteri bu çayı böyle içer mi?!

((bu sırada muhtar, köyün imamı ve bir iki adam köyün ileri gelenleri

Çayhaneye gelir ...çaycı çekilir...)) Muhtar _ selamün aleyküm

Bey; ve aleyküm selam... ((Ayağa kalkar ve onları karşılar , gelenler birer birer selam verir ve oturur))

Bey; merhabalar olsun...

Cemaat; merhaba ...merhaba ...merhaba...

Bey; doğrusu ben size gelmek istiyordum... ama Allah'a şükür niyetim temiz olduğu için siz bana

geldiniz..sizlerle konuşmak isyediğim bir kaç sözüm var ..

Muhtar; buyrun bey

Bey _ arkadaşlar bende sizlerle aynı köyde yaşıyorum ve bu köyün çıkarları benim için de çok önemli.. Köyümüzün ilerlemesi ve daha da parlak olması hepimizin arzusudur.

((Bey kalkar yürüyerek konuşur ...))

Bey; bir memleketin kalkınması ve daha parlak olması insanlarına bağlıdır .. İnsanlar da sadece erkek varlıklardan ibaret değildir. Kızlar da vardır ... Allah böyle yaratmış böyle istemiş ... kadınların ve Kızların daha yüksekte olmaları, bizlerinde kızlarımızı okullara göndermemiz, dünyayı tanımaları için gereklidir. Ne dersiniz kardeşler ? Cemaat; haklısın bey.

Bey; kızlarımız eger okumak ise dünyayı tanımazlar böylece aile kavramı eksik kalır. Çünkü kadın erkeği tamamlar ...ikisi bir bütündür ...aile eksik olursa toplum da eksik olur ve bizlerde bu toplumda yaşayan insanlarınız .toplumu kuran bizleriz..doğru değil mi muhtar?

Muhtar; haklısın bey. Bey; herneyse başınızı ağrıtmak istemiyorum, izin verin kızlarımız çocuklarıyla birlikte okullara gitsinler ...bunlara doğru yolu gösterelim, helal haramı bilsinler ... bildiğiniz gibi eğitim sistemi bozulursa toplum da bozulur.

((Anlamli anlamli döner (kasıtlı) köyün imamına söyler))

Bey; ne dersin hacı amca ..??!

İmam; haklısın bey .

((bey çok sevinir ... mutlu mutlu yüksek bir sesle ..))

Bey; Allah muaffak eylesin cemaat, beni anladığınız için ,yarından tezi yok herşey farklı olacak. Okullara erkeklerden önce kızlarımız gidecek ve ön sırada oturacaklar.

((Bey çaycıya döner ..))

Bey; çaycı oğlum... birer bardak çay ikram eyle cemaat şerefine, çabuk ol...

((cemaat ve bey birlikte çok sevinçli görünürler. Kahkahayla gülerler, bir hoyrat sesi yükselir

çayhanenin radyosundan .Cemaat sesleri duyulmadan konuşurlar... daha sonra kalkarlar...))

Muhtar; bu sefer bize izin ver bey... Allah ısmarladık... Eyvallah.

Bey_ güle güle... hoş geldiniz.

((bey tek başına kalır... elini yüzüne sürer... biraz yapmacık gülümser ..))

Bey; işte bu gün hayatımın en mutlu günü... her dediğime haklısın bey... haklısın bey...her

söylediklerinde balon gibi göğsümü kabartıyorlar... onlara güzel güzel anlattım .. onlar da güzel güzel anladılar ne yazık ki,bu akıllı insanlara biraz geç geldim ve onları geç tanıdım, belliki bunlara önceden yol gösteren biri olmamış ...birçok eksikliğin sebebidir budur . Ama bu günden sonra Allah kuvvet verdikçe el ele verip çalışalım, öyle olsun ki başka köyden gelip burada iş arasınlar, belki de düşündüğümüz paşa meydanınıda alırız .Köylülerin de dediği gibi o çöplüğü. ((Bey güler))

Eserde Geçen Kişiler:

1. Köyün İmamı

4. Yaşlı Adam

5. Cuma

6. Çaycı

7. Çaycı Çırağı (Çocuk)

8. Çocuk

9. Genç

Bu çalışmamızda ve elimizde bulunan metni bir kurama dayandırırsak tabi ki buda büyük bilim adamı Sigmund **Freud'un** psikolojik kuramlarına göre incelediğimizde, karakterlerin **bilinçdışı dürtüleri, savunma mekanizmaları, kişilik yapıları (id, ego, süperegö)** gibi yönleri üzerinden anlam kazandığını görebiliriz.

Freud'un Temel Kuramı:

Freud insan davranışlarını şu üçlü yapı ile açıklar:

Yapı anlamı

İd ilkel benlik, dürtüler (açlık, para, güç, cinsellik vs..)

Ego ilkel benlik, id ve süperegö arasında denge kurar

Süperegö Ahlaki benlik, toplumun, dinin ve otoritenin temsil ettiği vicdan
(Demirtaş, 2012:129-142)

Eserde Geçen Karakterler ve Tematik Çözümlemesi

Bu çalışmamızda bahsi geçen karakterlerin kitapta nasıl bir rol aldıkları, izleyici ve okuyucuya nasıl bir izlenim bıraktığını ele almış bulunmaktayız. Muhtar: Muhtar karakteri çok saygı değer, sözü dinlenen ve mantıklı biriydi o yüzden köylüler Muhtar'a çok saygı duyardı. Bey: Bey karakteri köylülerin gözünde sahtekâr ve köyde bulunan eserleri ve değerli eşyaları çalmak için gelen biriydi.

Köyün İmamı: İmam karakteri din adamı olduğu için güvenilir bir kişiydi. Yaşlı adam yaşlı adam karakteri, yaşından ve hayat tecrübesinden dolayı köylülerin akıl hocası olmakla beraber çok dobra dobra bir karakterdir. Çaycı; Bey'in bütün baskılarına rağmen köyünü seven değerlerine sahip çıkan bir karakterdi. Cuma; Cuma aslında saf bir karakterdir, bey'in vaatlerine inandığı ve hedefinin takım elbisede giymek olduğu için yarı yolda bırakılmıştır. Çaycı çırağı çocuk; çaycının yokluğunda çayhaneyi idare eden bir karakterdi. Genç; Bey ile birlikte hırsızlığa yeltenen ve daha sonra köylüler tarafından yakalanıp köyden atılan bir karakterdir.

Eyşef: Hacı Mahmut'un oğlu olarak kitapta yer alan Eyşef, Bey hakkında ortamlarda ileri geri konuştuğu için kayından hemen sonra bey tarafından aranmak istenmeyen bir karakterdir.

Çocuk: Babası tarafından başı sarılan ve Bey'in çocuğun başını açtığında gördüğü şey karşısında şaşırdığı karakterdir. Öyküde kullanılan ve yazar tarafından vurgulanan yiyecekler

Hurma neden şeker yerine kullanıldı? O dönem halkın çektiği yoksulluk ve devlet üzerinde kullanılan ambargo halkı geçim sıkıntısına sokmuştur o yüzden Irak vatandaşları ister istemez tasaruf etmek zorunda kalmışlardır. İşte en önemli örnek halkın şeker yerine hurmayı kullanması

en can alıcı örneklerdendir. Kitap Kerkük'te canlandırılması yapılırken, sahnede rol alan oyuncular ise Türkmenlerden şunlardır:

İmam= Sabah Salahaddin

Yaşlı adam= Fereydun Fait

Muhtar= Mehmet Kuşçu

Bey= Ümit Adnan

Çaycı= Adnan Kamber

Ekram Tuzlu bu tiyatrodan ilk defa rol aldı, rolü ise Türkmen şiirleri ve manilerini söyleyen bir köylüydü. Bu tiyatro Neşat Al Medresi sahnesinde 30 gün boyunca sergilendi.

1. Karakterin incelemesi ve Freud'un insan davranışlarına göre ele alınması

Freud'un yapısal kuramı çerçevesinde karakterlerin psikolojik ve sosyoekonomik tahlilini yaparak, bireylerin davranışlarını **id**, **ego** ve **süperego** üçgeninde anlamaya çalışıyor. Aşağıda her karakterin bu üçlü yapı ile ilişkisini ve metindeki işlevini açıklayarak görebiliriz.

-Bey: Görünüş olarak iyiliksever davranır ama bu sadece menfaatinin gizlemek içindir. Freud'a göre bu, daha güçlü bir ego'nun sosyal ve toplumsal beklentilere göre id'in arzularını "kamufle etmesi"dir. Etik bir vicdan olan süperego ise arka planda kalmıştır.

Bey, bilinçdışı arzularını (zengin olma, güç kurma) sosyal olarak kabul gören davranışlarla (yardım etmek, eğitimi savunmak) kamufle eder. Bu, onun ego'sunun çevreye uygun hareket etme çabasıdır. Fakat içindeki "id"nin baskısı, onu çıkarıcı yapar. O yüzden kendisiyle konuşurken gerçek yüzünü dışa vurur: "Parayı boşa harcamış olurum... Paşa meydanını da alırsam iş tamamdır. Metnin merkezî figürlerinden olan Bey, taşrada sermaye sahibi dışsal bir aktör olarak kurgulanmıştır. Bey'in köye gelişi, ekonomik güçle birlikte sosyal ve kültürel hegemonya kurma arzusunun taşıdır. Bey, görünüşte kalkınmacı bir tevır sergiler; köylüleri çalıştırmak, onlara iş vermek gibi amaçlarla hareket ettiğini beyan eder. Ancak bu söylem, altında ekonomik çıkarların yattığı bir manipülasyon stratejisidir. Bey'in kendi iç monologlarında "aldığım yerlerin de parasını boşa harcamış olurum" ve "paranın sahibine eli boş dönersem ters keser" gibi ifadeler, karakterin ikiyüzlü doğasını açığa çıkarır. O, kapitalizmin taşraya uzanmış kolu olarak değerlendirilebilir.

-Muhtar: Süperego tarafından yönlendirilen bir karakterdir; yani doğruyu yapmak istiyor. Ancak ego'su zayıf olduğundan bu arzuyu eyleme dökemediği ve imkanı olmadığı için bunun yanında da Muhtar korkak ve edilgendir. Muhtar, köyün idari lideridir ve Bey'in faaliyetlerinden tedirginlik duymaktadır. Ancak bu tedirginlik, pasif bir direnişe dönüşmez; korku ve çekingenlik ile karakterize edilir. Muhtar,

köylüleri örgütleme niyetinde olsa da sosyal hiyerarşi ve otoriteye boyun eğen yapısıyla pasifleşir. Köylülerin yerlerini satmaması için uyarıda bulunma önerisi, bilinçli ama edilgen bir köylü lideri imgesini güçlendirir.

-İmam: Freud'a göre İmanın süperegö'sü güçlü ama daha modern söylemler karşısında suçluluk hissini kaplıyor. Bey'in sözde "kızlar okusun" gibi insani mesajları imamın süperegösünü pasifleştiriyor. Direnmek istese de ego'su bunu başaramıyor. İmam, ilk başta süperegö işlevini yerine getirerek köyün vicdanı olmaya çalışır. İmam, geleneksel değerlerin temsilcisidir. O da Bey'in niyetlerinden kuşulanarak; ancak dinî bir otorite olarak halk üzerindeki etkisini etkin kullanamaz. "Düz yürüyün derdim Allah rahmet eylesin" ifadesiyle geçmişe bir gönderme yapar; bu, onun çözüm önerisinin nostaljiye dayalı bir muhafazakârlıkla sınırlı kaldığını gösterir.

-Yaşlı Adam: Yaşlı Adam, deneyim sahibi ama bu deneyimi etik bir süzgeçten geçirmiyor. Dürtüsel düşünerek ekonomik faydayı öncelikli görüyor. Bu hususta, Freud'a göre id'in etkisi altında kalmıştır. Bilgelik ve deneyimi temsil etmesi beklenen bu karakter, sisteme yönelik herhangi bir gerçek direniş göstermez. Bunun aksine "ne adar para verdiğini biliyor musun!" söylüyerek rasyonel çıkarlar üzerinden Bey'in lehine düşünceler üretir. Bu yönüyle yaşlı karakter, ahlaki değerler ile ekonomik çıkarlar arasındaki çatışmada çıkarları tercih eden tavrın simgesidir.

-Cuma: Freud'un kuramına göre Cuma, içsel olarak süperegö'nün etkisindedir; neyin doğru neyin yanlış olduğunu sorguluyor. Şu an pasif görünse de potansiyel olarak karşı durabilecek biri. Bu, bilinçdışı sürecin süperegö lehine geliştiğini gösterir. Cuma, sessiz bir direnç figürüdür. Bilinçdışı şüpheleriyle ve süperegönün etkisiyle gözlem yapar. Muhtemelen gelecekte karşı duracak kişidir. Cuma, oyunda sessiz gözlemci rolündedir. Konuşmalara aktif olarak katılmaz ancak izleyiciye köydeki sınıfsal gerilimleri fark eden bir bilinç taşıdığını hissettirir. Cuma karakteri, potansiyel bir değişimin habercisi ya da köylü vicdanının sessiz temsilcisi olarak okunabilir.

-Çaycı ve Çırağı: Freud'a göre çaycı, id, ego ve süperegö arasında sağlıklı bir denge kurmuştur. Dürtülerini bastırmadan, toplumla uyumlu şekilde yaşamını sürdürür. Bu nedenle seyircinin empati kuracağı karakterdir.

Çaycı, toplumda bireyin ayakta kalmak için geliştirdiği sağlıklı ego modelidir. Dürtülerini kontrol eder, gerçekleri kabul eder ve mizah ile başa çıkar. Bu da onu seyircinin empati kuracağı karakter yapar. Çaycı ve çırağı, alt sınıfın günlük yaşam mücadelesinin ve masumiyetin temsilleridir. Çaycı'nın ifadesiyle "çalıştığım ile hem kendimi hem annemi

hem de 3 kız kardeşimi geçindiriyorum”, kırsal emeğin sömürülen, ancak dirençli bir varoluşunu ortaya koyar. Bey’in onunla kurduğu diyalogda sınıfsal farklar barizleşir, özellikle “hurma önerisi” sahnesi, elitlerin halktan kopukluğuna ironik bir eleştiridir.

2. Tematik İnceleme

Metni tematik olarak incelenmesi:

A. Sermaye ve Toprak İlişkisi

Toprak, oyunda yalnızca ekonomik bir kaynak değil, aynı zamanda kimlik ve aidiyet göstergesidir. Bey’in köyde “en sulu en bereketli yerleri alması” ve “Paşa Meydanı”nı istemesi, sadece ekonomik sömürüyü değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal işgalin metaforudur. Bu temada, taşraya sızan neo-liberal pratiklerin ve yerel halk üzerindeki baskısının eleştirisi yapılır.

B. Kalkınma Söylemi Üzerinden Meşruiyet Arayışı

Bey, kendi çıkarlarını “millete hizmet” kisvesiyle sunar. Bu söylem, modernleşme ve kalkınma retoriğinin nasıl kolayca istismar edilebileceğini gösterir. Özellikle kız çocuklarının eğitimi üzerinden yaptığı konuşma, gerçek bir toplumsal ilerleme arzusundan çok, halkı manipüle etmek için kullanılan bir araçtır.

C. Korku ve Sessizlik Kültürü

Karakterlerin konuşmalarını “alçak sesle”, “korka korka” yapması, otoriter ilişkilerin ve güç dengesizliğinin psikolojik bir izdüşümüdür. Bu, taşrada güç karşısında suskun kalma kültürünün dramatik bir göstergesidir.

D. Kadının Eğitimi ve Toplumsal Rolü

Bey’in kız çocuklarının eğitimi konusundaki sözleri, görünüşte ilerici bir duruş sergiler. Ancak bu söylem, tamamen bir meşrulaştırma aracıdır. Kadınların eğitimi, burada özneleşme değil, kalkınmacı anlatının pasif nesnesi olarak kullanılır. Bu, patriyarkal sistemin çarpıtılmış modernist yüzünü yansıtır.

E. İroni ve Çelişkiler

Metin boyunca sıkça karşılaşılan ironik öğeler, taşra insanının modernleşme ile kurduğu çelişkili ilişkiyi gözler önüne serer. Özellikle Bey’in köylüleri ikna ettikten sonra söylediği “haklısın bey” sözleriyle övünmesi, trajikomik bir yabancılaşma hissi yaratır.

SONUÇ

Sonuç olarak bu çalışmamızda ele aldığımız kitabın metin kısmını Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Çalışmamızda, özet ve giriş kısımlarının ardından iki perdeden oluşan kitabın ilk perdesinde dört bölüm ikinci perdesinde ise bir bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün metni olarak incelemeye aldığımız kısımdır. Bu oyun metni, köyün sosyo-ekonomik yapısını ve dışsal sermayenin bu yapıyı nasıl dönüştürdüğünü sorgulayan güçlü bir taşra anlatısıdır. Karakterler aracılığıyla farklı sınıfsal konumlar, değerler sistemi ve iktidar ilişkileri başarıyla yansıtılmıştır. Modernleşme, kalkınma, eğitim gibi kavramlar, oyunda hem umut hem de sömürü aracı olarak ikili bir temsille sunulmuştur. Bu yönüyle eser, yalnızca köy hayatını değil, kırsal modernleşme süreçlerine yönelik eleştirel bir bakışı da içermektedir. Çalışmamızı yapısal kurama dayandırarak ve karakterler ona göre incelenmiştir. Eserde kırsal mekânın sadece doğal bir alan değil; aynı zamanda ideolojik, ekonomik ve kültürel mücadelelerin sahnesi olduğunu gösterir. Bey'in temsili, modern kapitalist değerlerin köy yaşamına nüfuz etmesini, diğer karakterlerin tavırları ise bu süreçteki suskunluk ve direniş biçimlerini ortaya koymuştur.

Kaynak Kişililer:

Mehmet Haşim Salihi
Murtaza Haydar İzzet
Ömer Fettah Nasuh
Hanin Kasım Haşim

KAYNAKÇA

SALİHİ, Mehmet. (1999). Köyümüz Adlı Eser, Irak: Kültür ve Enformasyon Bakanlığı Enformasyon Dairesi/Denetleme, 12.4.1999.

MAHMOOD, Arsan Hashim. (2024) Urfa merkez ağız ile Irak-Ebil'de konuşulan Türkmen ağız arasında ortak sesbilgisi. Özellikleri. Kerkük Üniversitesi İnsani Bilimler Dergisi. Cilt, 19. Sayı 2/2. Kerkük, 2024.

BAQER, Azujan. Telafer'in yöresel yemek isimleri (Karşılaştırma). Kerkük Üniversitesi İnsani Bilimler Dergisi. Cilt, 19. Sayı 2/2. Kerkük, 2024.

KÜZECİ, Şemsettin. (2021). Türkmen Milli Takımı, Ankara: Emsal MatbaaTanıtım Hizmetleri. s. 64.

Şerif Mehmet (2023) Ali. Irak Türkmen Edebiyatı tarihi Hakkında Düşünceler. Adab Al-Rafidayn, yıl 53. Cilt, 93. Sayı 2 yıl 2023.

Demirtaş, B. (2012). Freudyen Kuramın Edebî Metinlere Uygulanışı. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 129-142.

Hasan, Ali Hussein. (2025) Dadaloğlu'nun Şiirlerinde Aşk Edebiyatı nazım Biçimleri. *Lark Journal* Cilt, 17. Sayı 1/1. ss, 774_793.